

Biblioteksplan för Umeå kommun 2020 – 2023

Dokumentnamn: Biblioteksplan för Umeå kommun 2020–2023	
Dokumentansvarig: Ingegerd Frankki	
Godkänd Kulturnämnden	Dokumentdatum: 2020-01-29
Godkänd Kommunfullmäktige	Dokumentdatum: 2020-03-30

Innehåll

1. Inledning	3
2. Styrdokument och mål för biblioteksverksamheten	3
2.1 Nationella riktlinjer	3
2.2 Lokala riktlinjer	4
3. Beskrivning av biblioteksorganisationen	5
3.1 Folkbiblioteken	5
3.2 Skolbiblioteken	5
3.3 Umeåregionens bibliotek	6
3.4 Regionbibliotek Västerbotten	6
3.5 Mediacenter	6
3.6 Sveriges depåbibliotek och lånecentral	7
3.7 Högskolebibliotek	7
4. Ett växande Umeå och biblioteken	7
5. Folkbibliotekens och skolbibliotekens lika och olika uppdrag	8
6. Biblioteket som offentlig mötesplats	10
7. Prioriterade målgrupper – bibliotek för alla	11
8. Uppsökande verksamhet	11
9. Media	12
10. Läsfrämjande	13
11. Kunskap och information	14
12. Det digitala biblioteket – teknikutveckling och digital delaktighet	15
13. Programverksamhet	16
14. Avslutning	16
15. Förteckning över styrdokument	17

1. Inledning

Biblioteksplanen ska tillsammans med nationella styrdokument som bibliotekslag, skollag, läroplaner samt FN:s konvention om barnets rättigheter och lokala planer ge stöd åt den kommunala biblioteksverksamhetens utveckling och aktiviteter.

Enligt bibliotekslagen (SFS 2013:801) ska kommuner anta en biblioteksplan för sin verksamhet. Det som ska ingå är den verksamhet som kommunen bedriver som huvudman.

Biblioteksplanen är ett strategiskt dokument som ligger till grund för verksamhetsplanen där konkreta åtgärder formuleras. Uppföljning görs regelbundet i delårs- och årsredovisningar. Den aktuella planen är en revidering av Biblioteksplan 2016 – 2019.

2. Styrdokument och mål för biblioteksverksamheten

2.1 Nationella riktlinjer

Bibliotekslag

Enligt bibliotekslagen (SFS 2013: 801) ska kommuner anta en biblioteksplan för sin biblioteksverksamhet. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska enligt lagen verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning.

Lagen ålägger alla kommuner att ha folkbibliotek till främjande för läsning och litteratur, intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Därutöver anger lagen att folkbiblioteken ska verka för att databaserad information görs tillgänglig för alla medborgare. Lagen reglerar också att lån ska vara avgiftsfria oavsett publiceringsform.

Bibliotekslagen ger direktiv för vilka målgrupper som är särskilt prioriterade. Enligt lagtexten ska folkbiblioteken ägna särskild uppmärksamhet åt personer med funktionsnedsättning, nationella minoriteter och personer med annat modersmål än svenska. Särskild uppmärksamhet ska även ägnas barn och ungdomar.

I bibliotekslagen betonas att bibliotek och bibliotekshuvudmän ska samverka med varandra, med det övergripande syftet att ge användare tillgång till landets samlade biblioteksresurser.

Skollag

Enligt skollagen (SFS 2010:800) ska eleverna i grundskolan, grundsärskolan, specialskolan, sameskolan och gymnasieskolan ha tillgång till skolbibliotek. Detta gäller alla elever oavsett om de går i en kommunal eller en fristående skola.

Skolinspektionen har preciserat hur denna bestämmelse ska tolkas. Myndigheten anger att följande krav ska vara uppfyllda för att eleverna ska ha tillgång till skolbibliotek:

- Eleverna har tillgång till ett skolbibliotek i den egna skolenhetens lokaler eller på rimligt avstånd från skolan som gör det möjligt att kontinuerligt använda biblioteket som en del av elevernas utbildning för att bidra till att nå målen.

- Biblioteket omfattar böcker, facklitteratur och skönlitteratur, informationsteknik och andra medier.
- Biblioteket är anpassat till elevernas behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

Nationella minoriteter och minoritetsspråk

Lagstiftning om nationella minoriteter och minoritetsspråk, Lag (2009:724), gäller från år 2010 och benämns minoritetslagen. Lagen ger de fem nationella minoriteterna ett grundskydd som bland annat innebär att de nationella minoritetsspråken ska främjas och skyddas samtidigt som kulturen ska utvecklas och bevaras.

FN:s konvention om barnets rättigheter

FN:s konvention om barnets rättigheter är svensk lag från och med 1 januari 2020. En inkorporering av barnkonventionen bidrar till att synliggöra barnets rättigheter. Det är ett sätt att skapa en grund för ett mer barnrättsbaserat synsätt i all offentlig verksamhet.

Nationella mål för litteratur och läsfrämjande

I och med att Riksdagen biföll litteraturpropositionen Läs för livet (2013/14:3) har Sverige nationella mål för litteratur- och läsfrämjande. Det innebär att alla, oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ska ges möjlighet att utveckla en god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet.

Nationell biblioteksstrategi

Kungliga biblioteket har på uppdrag av regeringen arbetat fram ett förslag till en nationell biblioteksstrategi, "Demokratins skattkammare", för att stärka och utveckla hela det svenska biblioteksväsendet. Förslaget till strategi är under remissförfarande hösten 2019. Umeå kommun är en av remissinstanserna och har lämnat in ett yttrande. I yttrandet ställer kommunen sig bakom huvuddragen i strategin men väljer att betona vissa områden som mer angelägna.

2.2 Lokala riktlinjer

Umeå kommuns vision

Umeå kommuns vision är att Umeå ska ha 200 000 invånare år 2050. Alla ska uppleva att de vinner på att bo och verka i Umeå. Dynamisk tillväxt, attraktiv kompetens och attraktiv livsmiljö är tre framgångsfaktorer som ska hjälpa till att nå visionen.

Umeå kommuns kulturpolitiska program

Umeå kommuns kulturpolitiska program antogs 2010 och omfattar perioden 2010–2020. På uppdrag av kommunfullmäktige utarbetas ett nytt program för perioden 2021–2030. Det kommande kulturpolitiska programmet kan komma att påskynda en tidigare revidering av biblioteksplanen.

Bibliotekens roll i den kulturella infrastrukturen beskrivs enligt följande:

"Kulturpolitiken i Umeå måste i hög grad handla om, att bygga upp, tillhandahålla och utveckla infrastruktur som gör kultur, kunskap och bildning tillgänglig för alla medborgare. Här spelar stadsbiblioteket och våra när- och skolbibliotek en central roll. Att veta hur man

skaffar ny kunskap, att kunna orientera sig i ett stort och växande informationsflöde förutsätter både kompetens och tillgång till relevant information. Att stödja det formella såväl som det informella lärandet genom att stimulera människors nyfikenhet är en allt viktigare uppgift för biblioteken”.

Det kulturpolitiska programmet ligger till grund för de mål och ambitioner som är antagna för verksamheten.

Biblioteksverksamheten bidrar till kommunens utveckling genom att erbjuda invånarna kulturella mötesplatser i centrum, stads- och kommundelar. De stödjer människors bildnings- och kunskapsutveckling och erbjuder möjlighet till ett rikt kulturliv. Bibliotekens funktion att erbjuda framförallt litteratur och aktiviteter som stimulerar barn till läsning är av stor betydelse.

Riktlinjer för skolbiblioteksverksamhet i Umeå kommun

Under våren 2012 antog för- och grundskolenämnden och gymnasienämnden ”Riktlinjer för skolbiblioteksverksamhet”.

Riktlinjerna innehåller övergripande mål samt riktlinjer för skolbiblioteksverksamheten. De innehåller även mål för informationskompetens samt för läs-, skriv- och språkutveckling. Samtliga mål överensstämmer med kursplaner/ämnesplaner och ska ses över med anledning av reviderade kurs- och ämnesplaner. Riktlinjerna fungerar som en grund som ska arbetas in i respektive skolas lokala planering så att målen uppnås.

3. Beskrivning av biblioteksorganisationen

3.1 Folkbiblioteken

Kulturnämnden ansvarar för all folkbiblioteksverksamhet i Umeå kommun. Den omfattar stadsbiblioteket, Ersbodabiblioteket, Grubbebiblioteket, Holmsunds bibliotek, Hörneforsbiblioteket, Mariehemsbiblioteket, Obbola bibliotek, Sävarbiblioteket, Tegsbiblioteket, Umedalens bibliotek, Ålidhemsbiblioteket och biblioteksbussen. Av dessa bibliotek är åtta kombinerade folk- och skolbibliotek. Ett nytt kombinerat folk- och skolbibliotek är projekterat i samband med om- och tillbyggnad av Tegs centralskola och beräknas vara klart 2021.

Kulturnämnden ansvarar även för Skolbiblioteksservice som är ett komplement till grundskolebiblioteken i kommunen. Alla kommunala grundskolor och friskolor har tillgång till skolbiblioteksservice.

3.2 Skolbiblioteken

För- och grundskolenämnden ansvarar för skolbiblioteksverksamheten på de knappt 50 grundskolorna samt grundsärskolan. Gymnasie- och vuxenutbildningsnämnden ansvarar för de fyra gymnasiebiblioteken och biblioteksverksamheten i gymnasiesärskolan.

I Umeå finns ett tiotal fristående grund- och gymnasieskolor. Skollagens krav om elevers tillgång till skolbibliotek gäller även de fristående skolorna. Det är friskolornas huvudmän som ansvarar för skolbiblioteken.

Bibliotekschef/skolområdeschef/rektor ansvarar för att bibliotekens verksamhet anpassas till bibliotekslagen, skollagen och de övergripande målen för Umeå kommun samt de av respektive nämnd fastställda verksamhetsmålen.

Rektor ansvarar även för att mål för informationskompetens samt för läs-, skriv- och språkutveckling ska uppnås på skolorna.

3.3 Umeåregionens bibliotek

Umeå kommuns folkbibliotek har ett nära samarbete med biblioteken i Bjurholm, Nordmaling, Robertsfors, Vindeln och Vännäs kommuner.

Samarbetet inom Umeåregionen går tillbaka till år 2002, då en gemensam katalog, ett gemensamt låntagarregister och ett enhetligt bibliotekskort skapades för hela regionen. Bibliotekssamarbetet inom regionen har uppmärksammats både nationellt och internationellt. Sedan 2013 har även Örnsköldsvik kommit att ingå i Umeåregionen men ingår inte i bibliotekssamarbetet.

Umeåregionens bibliotek har en gemensam webbplats, minabibliotek.se. Här samlas aktuell och relevant information om biblioteken. Låneinformation finns på tolv språk. Via webbplatsen kan besökarna få tillgång till regionens samlade bestånd av böcker, reservera och göra omlån av böcker och boka datorer. På minabibliotek.se finns också e-biblioteket med möjlighet att låna e-medier, strömma film samt ta del av digitala uppslagsverk och andra databaser.

3.4 Regionbibliotek Västerbotten

På den regionala nivån finns regionbiblioteket som ingår i Region Västerbottens organisation. Enligt bibliotekslagen ska varje landsting bedriva regional biblioteksverksamhet i syfte att främja samverkan, verksamhetsutveckling och kvalitet hos de bibliotek som är verksamma i länet. Folkbiblioteken är den regionala biblioteksverksamhetens primära målgrupp men även skolbiblioteksverksamheten kan omfattas. Regionbiblioteket ansvarar för de sjukhusbibliotek som finns i länet, i Lycksele, Skellefteå och Umeå.

En aktuell biblioteksplan ska finnas på regional nivå. Den befintliga sträcker sig fram till och med 2019 och en ny är under arbete.

3.5 Mediacenter

Mediacenters roll är att tillsammans med kommunerna utveckla digitalisering av undervisning och fjärrundervisning i Västerbotten. I uppdraget ingår att bidra med kunskap och fortbildning samt att tillgängliggöra digitala läresurser. Mediacenter arbetar med

länsövergripande samordning inom digitalisering i undervisning och fjärrundervisning. Det innebär att stimulera en mellankommunal samverkan med aktörer och nätverk i länet för att sprida kunskap om den nationella och internationella utvecklingen inom området IT och lärande i länets skolor. Huvudman för Mediacenter är Region Västerbotten.

3.6 Sveriges depåbibliotek och lånecentral

Sveriges depåbibliotek och lånecentral är en statligt finansierad verksamhet som har ett nationellt uppdrag och är lokaliserad till Umeå. I bibliotekslagen anges att det ska finnas en eller flera lånecentraler. Uppdraget är att svara för kompletterande informations- och medieförsörjning till biblioteken i landet och vara ett nationellt kompetenscenter i frågor som rör medieförsörjning och samlingsstrategier.

Kungliga biblioteket är huvudman för depå- och lånecentralverksamheten. Verksamheten bedrivs i Umeå kommuns regi och ingår i folkbibliotekets organisation.

3.7 Högskolebibliotek

Umeå universitetsbibliotek och Sveriges Lantbruksuniversitetsbibliotek är forskningsbibliotek och en viktig del av den samlade biblioteksverksamheten i Umeå. Universitetsbiblioteken tillhandahåller informationsresurser för forskning och högre studier främst till anställda och studenter, men de är även öppna för allmänheten med en åldersgräns på 18 år.

Kontakter och samarbete sker till exempel vad gäller medier och kompetensutveckling mellan regionbiblioteket, stadsbiblioteket och universitetsbiblioteken.

4. Ett växande Umeå och biblioteken

Umeå är en snabbt växande kommun med visionen att växa till 200 000 invånare år 2050. Tillväxten och utvecklingen i kommunen ska ske på ett socialt, kulturellt, ekologiskt och ekonomiskt hållbart sätt. Befolkningen är förhållandevis ung. Drygt 10 % av befolkningen är utrikesfödda. Inom vissa bostadsområden har en stor del av invånarna andra språk än svenska som modersmål. Det innebär att satsningar på barn och unga och personer med annat modersmål än svenska är viktiga.

Umeå kommun arbetar för att motverka bostadssegregation genom att olika boendeformer blandas i stadsdelarna. Trots det finns skillnader vad gäller utbildningsnivå och socioekonomiska förhållanden mellan områden. Idag saknas närhet till biblioteksverksamhet i vissa stadsdelar vilket innebär olika förutsättningar för att del av bibliotekens utbud.

En ytterligare faktor som påverkar bibliotekens verksamhet är den digitala klyfta som finns i samhället, där grupper som exempelvis äldre och personer med funktionsnedsättningar kan hamna i utanförskap.

Umeå kommun är förvaltningsområde för två av de svenska minoriteterna och för urfolket samerna vilket ger verksamheterna ett vidgat ansvar.

5. Folkbibliotekens och skolbibliotekens lika och olika uppdrag

Både folkbibliotek och skolbibliotek har ett stort ansvar för att stimulera alla barns och ungdomars läsning och medie- och informationskunnighet (ofta förkortat MIK) för såväl förströelse som kunskapsinhämtande. Läsförmåga och MIK är en förutsättning för att kunna utöva både rättigheter och skyldigheter i ett demokratiskt samhälle.

Elever ska ha tillgång till biblioteksverksamhet på eller i omedelbar närhet till sin skola.

Folkbibliotekens och skolbibliotekens gemensamma uppgifter är att:

- ge alla barn och ungdomar möjlighet till information, kunskap och upplevelser genom böcker och andra medier
- arbeta med läsfrämjande verksamhet och särskilt beakta behoven hos elever/barn med läs- och skrivsvårigheter, funktionsnedsättningar och andra särskilda behov
- ha ett rikt urval av medier på minoritetsspråken och i kommunen övrigt förekommande språk
- ge förutsättningar till litterära aktiviteter och förmedla ett anpassat kulturutbud som stimulerar och utvecklar barn och ungdomars språk, känsla, fantasi och kreativitet

Grundskolans och gymnasieskolans biblioteks uppgift är att:

- vara tillgängligt för skolans elever och personal
- vara skolans kunskaps-, medie- och informationscentrum
- ha ett utbud av medier anpassat till skolans och elevernas behov
- vara ett pedagogiskt centrum för både läslust och informationsökning
- samverka med lärarna i det pedagogiska arbetet
- medverka till att eleverna utvecklar förmågan att söka, sortera och kritiskt granska information
- vara ett stöd för eleverna i deras måluppfyllelse
- vara öppet och tillgängligt hela skoldagen
- vara bemannat med fackutbildad personal

Folkbibliotekets uppgift är att:

- vara tillgängligt för alla
- vara samhällets kunskaps-, medie- och informationscentrum
- ha ett brett utbud av medier anpassat till medborgarnas behov
- särskilt uppmärksamma förskolebarnens behov av böcker och andra medier
- ge förutsättningar till litterära aktiviteter och förmedla ett anpassat kulturutbud för vuxna
- vara öppet så stor del av dagen som möjligt, även kvällar och helger
- vara bemannat med fackutbildad personal

Umeå kommuns gymnasiebibliotek är alla välutrustade vad gäller media och teknik och har fackutbildade bibliotekarier.

Nivån på skolbiblioteksverksamheten inom grundskolan varierar inom kommunen. På de enheter där högstadiesverksamhet bedrivs finns skolbibliotek med biblioteksutbildad personal i olika omfattning. Även några av låg- och mellanstadieskolorna har tillgång till biblioteksutbildad personal, men det stora flertalet har det inte.

Skolbiblioteksservice (SBS) har som uppgift att tillhandhålla litteratur för lässtimulans och kunskapsinhämtande för skolorna. De fungerar som ett komplement till skolbiblioteken och ska förenkla för den enskilda pedagogen att kunna låna litteratur i ett ämne eller för lästräning och lässtimulans. I uppdraget ingår också att erbjuda litteratur för modersmålsundervisning och på minoritetsspråk.

De fristående skolornas tillgång till skolbibliotek varierar. Många av skolorna har inga egna skolbibliotek utan nyttjar folkbiblioteken och skolbiblioteksservice för att få tillgång till litteratur.

Umeå kommun har en stor andel kombinerade folk- och skolbibliotek jämfört med andra kommuner i landet. Anledningarna till att man valt att inrätta kombinerade folk- och skolbibliotek har varit flera, men en viktig faktor har varit en samordning av kommunala resurser. Fördelarna är många för såväl barn, elever som invånare i bostadsområdena där biblioteken finns. Eftersom uppdragen för folk- respektive skolbiblioteksverksamheten skiljer sig åt kan dock intressekonflikter uppstå i vissa situationer. Ett exempel kan vara enskilda besökarens behov av studiero samtidigt som en skolklass besöker biblioteket.

Biblioteksbussen kan jämföras med ett folkbibliotek som i första hand besöker de delar av kommunen som har långt till ett bibliotek. Målgruppen är kommunens alla medborgare. En förhållandevis stor del av tiden fördelas till hållplatser i närheten av skolor, förskolor och fritidshem. Biblioteksbussen besöker regelbundet knappt 30 förskolor, cirka 20 byskolor samt ett antal fritidshem och dagbarnvårdare och når därmed cirka 2 000 grundskoleelever och 2 000 förskolebarn. Det finns inga överenskommelser mellan för- och grundskolenämnden och kulturnämnden vad gäller biblioteks bussens service och verksamhet.

För att bättre uppfylla målen för skolbiblioteksverksamheten har för- och grundskolan inrättat ett antal skolbibliotekarietjänster. Ofta har de sina arbetsplatser på de kombinerade biblioteken men ingår inte i folkbibliotekets personalgrupp. En ambition har varit att fem nya skolbibliotekarietjänster skulle inrättas, men resultatet har inte uppnåtts.

Skolbibliotekarierna har ett nätverk för skolbiblioteksarbetet i kommunen och har på respektive skolområde arbetat fram planer för skolbiblioteksverksamheten. Idag finns ingen samordningsansvarig för grundskolans skolbiblioteksverksamhet.

På biblioteken i de tidigare kommundelarna och på Umedalens bibliotek ingår ett visst skolbiblioteksuppdrag i folkbibliotekstjänsterna.

Sammanfattningsvis kan konstateras att skolbiblioteksverksamheten ser väldigt olika ut i Umeå kommuns skolor.

Prioriteringar

- **Formalisera samarbetet mellan för- och grundskolan, gymnasieskolan och folkbiblioteks-verksamheten på olika nivåer.**
- **Samordna och utveckla skolbiblioteksverksamheten i kommunen för att nå större likvärdighet.**
- **Säkerställa att alla elever har likvärdig tillgång till skolbiblioteksverksamhet.**
- **Arbeta för att samnyttja bokbestånden mellan folk- och skolbiblioteken för att öka tillgängligheten.**

6. Biblioteket som offentlig mötesplats

Umeå är en växande kommun och biblioteken är angelägna kulturella mötesplatser för den omvärld de befinner sig i. Det öppna, offentliga rum som folkbiblioteket utgör i kommunen har en funktion som arena för demokrati och för möten mellan människors tankar, kulturer och åsikter.

Biblioteken ska vara naturliga samlingsplatser för kultur, information, lärande och samhällsdebatt. De är offentliga rum, både fysiskt och digitalt, som är öppna för alla och som man kan besöka utan krav på medlemskap, prestation eller konsumtion. Alla är välkomna oberoende av ekonomi, kön, ålder, utbildning, politisk eller religiös övertygelse.

Det finns elva folkbibliotek i kommunen. Antalet har varit detsamma sedan 1990 då Ersbodabiblioteket öppnade i den då nybyggda stadsdelen. Sedan dess har befolkningen i Umeå ökat med mer än 40 %, men antalet folkbibliotek ligger alltså kvar på samma nivå. Nya bostadsområden har vuxit fram men framför allt har Umeå förtätats under de senaste årtiondena.

Nya bostadsområden, till exempel Tomteboområdet, saknar folkbibliotek. I bostadsområden som förändras eller förtätas, till exempel Marieområdet, upplevs biblioteket otillgängligt och perifert. En lokalisering i närheten av Mariehems centrum bedöms vara lämpligare utifrån den befolkningsstruktur som området fått.

Tillgången till bibliotek som kulturella mötesplatser i bostadsområdena ska inte underskattas. Umeå har i nationell jämförelse mycket höga utlåningssiffror vad gäller barnlitteratur. För barn, unga och äldre är den geografiska närheten av mycket stor betydelse.

Att biblioteken är tillgängliga för besökarna är en självklarhet. Ett kontinuerligt arbete bedrivs kring frågor som rör den fysiska tillgängligheten i dess olika och förändrade former.

Generösa öppettider, personalens bemötande, utformningen av biblioteksrummet, tillgång till ett bra medieutbud, digitala tjänster samt en mångfacetterad programverksamhet är viktiga faktorer för att biblioteken ska upplevas som tillgängliga och attraktiva. Det betyder inte att all service finns tillgänglig överallt och alltid, men att resurserna används på bästa sätt utifrån olika lokala förhållanden i bostadsområdena.

Ambitionen är att under de närmsta åren, där det är lämpligt och möjligt, införa fler så kallade meröppna bibliotek. I dagsläget har Umeå ett meröppet bibliotek, Grubbebiblioteket. Meröppet bibliotek innebär att de låntagare som förbinder sig att följa de regler som biblioteket sätter upp får tillgång till biblioteket utanför de ordinarie öppettiderna och utan personlig service.

Ny teknik ska användas på biblioteken i syfte att underlätta tillgängligheten för medborgarna, till exempel genom självbetjäningstjänster och e-tjänster.

Prioriteringar

- **Folkbiblioteksstrukturen ska synas i stadsplaneringen så att tillgång till biblioteksverksamhet finns lämpligt fördelat i kommunen.**
- **Öppettider och utbud ska tillgodose umebornas efterfrågan.**
- **Fler meröppna bibliotek ska tillskapas.**

7. Prioriterade målgrupper - bibliotek för alla

Bibliotekslagen betonar att folkbiblioteken ska vara tillgängliga för alla, men anger också prioriterade grupper: barn och unga, personer med funktionsnedsättning, personer med annat modersmål än svenska och de nationella minoriteterna. För att nå de prioriterade målgrupperna krävs en utökad och utvecklad samverkan mellan folkbiblioteken och andra kommunala verksamheter, organisationer, föreningar och andra aktörer.

Umeå kommuns språkliga och kulturella mångfald och befolkningsrörlighet är en stor tillgång och utmaning och ska återspeglas i biblioteksverksamheten.

För att bedriva och utveckla verksamhet för de prioriterade målgrupperna har arbetsgrupper inrättats med representanter från närbiblioteken och stadsbiblioteket. Syftet är att samla och dela goda erfarenheter av verksamhet som bedrivs, samt att identifiera kunskapsluckor och erbjuda intern fortbildning inom aktuella områden. Det är angeläget att fortsätta att fortbilda all personal, gärna genom samverkan med målgrupperna själva, deras organisationer, föreningar och andra aktörer.

Prioriteringar

- **Folkbiblioteken ska utveckla samarbetet med de organisationer, föreningar och aktörer som tillvaratar målgruppernas intressen.**
- **Folkbiblioteken ska skapa förutsättningar för de prioriterade målgrupperna att påverka bibliotekens verksamhetsutveckling och utbud.**
- **Bibliotekspersonalen ska fortbildas inom språk, mångkultur, funktionsnedsättningar samt inhämta kunskap om barns och ungas mediavärldar.**

8. Uppsökande verksamhet

För att leva upp till bibliotekslagen och målet att alla i kommunen ska ha tillgång till biblioteksservice bedrivs uppsökande verksamhet. Personer med funktionsnedsättningar,

personer inom kriminalvården och andra som inte kan besöka ett fysiskt bibliotek ska ges möjlighet att omfattas av bibliotekens service.

Regelbunden uppsökande verksamhet finns i samarbete med Kriminalvården på häktet och kriminalvårdsanstalterna Ersboda och Sörbyn.

Bokdepositioner finns på äldreboenden, vårdcentraler med flera ställen. Boken kommer/Talboken kommer, det vill säga hemleverans av böcker/talböcker, erbjuds personer som inte kan besöka biblioteket.

Arbetsplatsbibliotek bedrivs vid företag som så önskar och finansieras av företagen. Det finns för närvarande på en arbetsplats.

Tillgången till biblioteksbusstransporter i kommunens glest befolkade delar gör det möjligt för personer med funktionsnedsättningar, men även andra, att kunna ta del av biblioteksverksamhet och få åtkomst till litteratur och information.

Det kan finnas andra orsaker eller hinder som gör att människor inte känner till och därmed inte nyttjar biblioteken. Den uppsökande verksamheten ska därför även dyka upp på olika och ibland oväntade ställen, till exempel där människor för tillfället samlas, så kallade pop-up-bibliotek.

Prioriteringar

- **Boken kommer/Talboken kommer ska göras mer känd och tillgänglig och även omfatta andra språk än svenska.**
- **Biblioteksverksamheten ska synas på oväntade ställen och i oväntade sammanhang.**
- **Biblioteksverksamheten som sker i samarbete med Kriminalvården ska utvecklas.**

9. Media

Böcker är bibliotekens bas men dagens bibliotek erbjuder många olika medieformer.

Det är viktigt att biblioteken upplevs som samtida, trovärdiga, effektiva och tillgängliga förmedlare av information och läsupplevelser. Biblioteken ska garantera tillgång till den smala och svåråtkomliga litteraturen och samtidigt kunna möta efterfrågan på aktuell litteratur.

I biblioteken finns ett rikt och aktuellt utbud av media som speglar världen ur många perspektiv. Förutom media på svenska erbjuds tillgång till ett aktuellt och relevant utbud av litteratur på minoritetsspråken och andra språk som finns representerade i kommunen.

Enligt bibliotekslagen ska folkbibliotekens utbud präglas av kvalitet och allsidighet. Folkbiblioteken ska göra ett aktivt urval baserat på kvalitetskriterier när man planerar inköp och gallring. Olika åsikter ska ges utrymme i det utbud biblioteken tillhandahåller.

Skolbibliotekens mediebestånd ska vara relevant och aktuellt för elevernas skolarbete och bidra till elevernas måluppfyllelse.

Den snabba utvecklingen på medieområdet och den digitala utvecklingen ställer krav på bibliotekens resurser och förmåga att utveckla nya tjänster och tillgängliggöra innehåll oavsett medieform.

Prioriteringar

- **Biblioteken ska upplevas som samtida, relevanta och effektiva.**
- **Biblioteken ska främja intresset för litteratur och läsning genom att erbjuda ett rikt och varierat litteraturutbud i olika tekniska format.**
- **Biblioteken ska vidareutveckla befintliga tjänster, utveckla nya tjänster och tillgängliggöra innehåll i olika medieformat.**
- **Folkbiblioteken ska skapa samråd med representanter för minoritetsspråken och andra språk för att bättre kunna erbjuda ett relevant och aktuellt mediebestånd på olika språk.**

10.Läsfrämjande

Riksdagen beslutade under 2013 om nationella mål för litteratur och läsfrämjande. Målen är tänkta att inspirera och vägleda kommuner, landsting och aktörer i det civila samhället:

"Alla i Sverige ska oavsett bakgrund och med utgångspunkt i vars och ens särskilda förutsättningar, ges möjlighet att utveckla god läsförmåga och ha tillgång till litteratur av hög kvalitet".

Statens samlade insatser ska syfta till att:

- läsförmågan förbättras jämfört med idag
- fler än idag regelbundet tar del av både fack- och skönlitteratur
- kunskapen om läsningens betydelse för utbildning, bildning och delaktighet i samhällslivet ökar jämfört med idag

För att uppnå de nationella målen krävs bred samverkan mellan bibliotek, studieförbund, organisationer och föreningar. Det är viktigt att främja kunskapsutbyte mellan professionerna lärare, bibliotekarier och personal inom barnhälsovården. Gränsen mellan läsfrämjande i och utanför skolan är inte skarp.

För att uppmuntra till läsning är det betydelsefullt att barn och ungdomar tidigt får möta litteratur utifrån egna intressen. Särskilt för de som kommer från läsovana familjer har biblioteken en viktig roll att fylla. Med den negativa utvecklingen vad gäller läsförståelse som kunnat observeras under senare år krävs aktiva insatser inte minst från biblioteken.

Med utgångspunkt i de nationella målen har Kulturrådet tagit fram ett handlingsprogram för den läsfrämjande verksamheten utanför skolan, Främja läsning. Där ligger fokus på allas rätt att ha tillgång till litteratur av hög kvalitet, i en form anpassad till vars och ens särskilda förutsättningar.

I bibliotekslagens förarbeten poängteras att biblioteken har ansvar att utveckla verksamheten för målgruppen barn och unga upp till 25 år. Det är betydelsefullt att barn och unga ges möjlighet till inflytande över hur biblioteken bedriver sin verksamhet i denna del.

Ett regelbundet och metodiskt samarbete mellan förskolor, skolor, fritidshem och folkbibliotek är viktigt för att främja språk- och läsutveckling. Läsning stärker språkförståelse och fantasi och ger en grund för livslångt lärande. Folkbiblioteken är en kompletterande resurs för förskolor och skolor för att nå måluppfyllelse. Skolan har därutöver ett eget ansvar att se till att eleverna har tillgång till skolbibliotek.

Prioriteringar

- **Folkbiblioteken ska nå nya besöks- och användargrupper.**
- **Folkbiblioteken ska skapa förutsättningar för medborgares delaktighet i utvecklingen av verksamheten med särskilt fokus på barn och unga.**
- **Biblioteken ska arbeta för att stimulera barns tidiga språkutveckling.**

11. Kunskap och information

Att ha tillgång till information och kunskap samt att erbjudas stöd att hitta fram till den är en väsentlig förutsättning för delaktighet i samhällslivet och det demokratiska samhällets utveckling. Biblioteken är en garant för tillgången till fri information och litteratur i samhället och utgör en plattform för medborgarna att kunna ta vara på sina medborgerliga rättigheter.

Biblioteken är en plats för en mångfald av åsikter såväl i litterära uttryck som i samhällsdebatten och bidrar till att stärka förutsättningarna för umeborna att kunna vara aktiva medborgare med makt att påverka sina egna liv såväl som samhället.

Biblioteken är en del i utbildningssamhället och en bas för det livslånga lärandet. Biblioteken, inte minst skolbiblioteken, har en betydelsefull pedagogisk roll för att lotsa medborgarna i informationsutbudet.

Att synliggöra olika sätt att ta del av information och att tillgängliggöra information i de former som medborgarna föredrar och kan ta till sig ligger i bibliotekens uppdrag. Biblioteken ska till exempel tillhandahålla tekniska hjälpmedel som läs- och skrivhjälpmedel för personer med dyslexi eller datorer anpassade för synskadade.

Prioriteringar

- **Folkbiblioteken ska verka för att öka kunskapen hos alla medborgare gällande de möjligheter som erbjuds, samt vara lyhörda för hur bibliotekens tjänster ännu bättre kan anpassas till besökarnas behov.**
- **Biblioteken ska bidra till att skapa sammanhang kring samtida företeelser, till exempel genom dagsaktuella teman kopplade till historia och vetenskap.**
- **Yttrandefriheten är central i folkbibliotekstanken och därför ska åsikter utmanas och olika tankar utbytas i biblioteken.**
- **Folk- och skolbiblioteken ska vidareutveckla samverkan både med varandra och med till exempel universitetsbiblioteken i syfte att främja det livslånga lärandet.**

12. Det digitala biblioteket – teknikutveckling och digital delaktighet

Folkbiblioteken ska enligt bibliotekslagen verka för att öka kunskapen om hur informationsteknik kan användas för kunskapsinhämtning, lärande och delaktighet i kulturlivet och samhället.

Digital delaktighet för alla är ett samhälleligt mål där biblioteken har en viktig uppgift att fylla. God läsförmåga och digital delaktighet är grundläggande för att kunna verka i ett demokratiskt samhälle. En av de viktigaste uppgifterna för samtliga bibliotek i Umeå är därför att bidra till att utveckla medborgarnas språkliga och digitala kompetens.

Biblioteken i Umeå använder sig av effektiva och rationella tekniklösningar för att tillhandahålla biblioteksservice. Samarbetet inom Umeåregionen är en viktig grund för att ge god service med hög kvalitet och även för fortsatt utvecklingsarbete.

Det biblioteksdatasystem som folkbiblioteken nyttjar används även på gymnasieskolornas bibliotek och på ett tiotal grundskolebibliotek i kommunen. Det innebär att katalogposter och låntagarregister samnyttjas. Ett kompletterande webbaserat system anpassat för skolbibliotek kommer att installeras på de skolor som nyttjar samma system som folkbiblioteken.

Alla folkbibliotek använder RFID-teknik och har självbetjäningsstationer där besökarna själva sköter utlån och återlämning. Trådlös åtkomst till Internet för besökarna finns på alla folkbibliotek, liksom avgiftsfria bokningsbara datorer med utskrifts- och scanningsmöjligheter.

Det gemensamma arbetet inom regionen fortsätter inom biblioteksstrategiska områden som till exempel självbetjäning, e-tjänster och bibliotekskatalog.

Digital teknik ger nya möjligheter för alla elever och i synnerhet för elever med behov av stöd. Skolans personal liksom bibliotekarier i den pedagogiska verksamheten är nyckelpersoner i detta arbete. Detta ställer krav på att skolbiblioteken omfattar såväl böcker som informationsteknik och andra medier anpassade efter elevernas behov av lässtöd och kompensatoriska verktyg.

Prioriteringar

- **Biblioteken ska utveckla sitt användande av digitala tjänster för att inspirera till läsning, synliggöra media, fördjupa läsoplevelser och informationsökning.**
- **Bibliotekens digitala tjänster, teknik och kommunikation ska utvecklas och anpassas kontinuerligt efter medborgarnas/elevernas behov.**
- **Folkbiblioteken, i samverkan med andra aktörer, ska vägleda medborgare i behov av ökad teknisk och språklig kompetens.**
- **Bibliotekspersonal ska ha förutsättningar för att ge vägledning i användandet av informationsteknik.**

13. Programverksamhet

Biblioteken har en betydande roll som kulturella mötesplatser. Programverksamhet för olika målgrupper ska erbjudas såväl i centrum som i bostadsområden och kommundelar och genomföras i samverkan med föreningar, studieförbund och andra parter.

I gemenskap med andra kan besökaren uppleva, samtala och reflektera kring kulturprogram med ett brett och varierat innehåll och i olika former. Programverksamheten ska spegla samtiden och bidra till kunskap och fördjupning genom aktuella föreläsningar och debatter, poesiuppläsningar, författarbesök och gränsöverskridande arrangemang.

Bibliotekens lokalisering i bostadsområdena gör det lättare för många barn att för första gången ta del av kultur som till exempel musik- eller teaterföreställningar som erbjuds på alla folkbibliotek i kommunen. Även för äldre kan det vara lättare att ta del av arrangemang i det lokala biblioteket.

I samverkan med övriga verksamheter i kulturhuset Väven spelar stadsbiblioteket en viktig roll för att möjliggöra ett rikt och varierat kulturutbud för hela kommunens invånare, såväl barn som vuxna.

Prioriteringar

- **Folkbiblioteken ska genom samverkan med studieförbund, föreningar och andra aktörer eftersträva ett brett utbud av program för att nå olika målgrupper i kommunen.**
- **Folkbiblioteken ska verka för att alla barn får ta del av barnkultur, gärna i sitt närområde.**
- **Närbiblioteken ska, där det är möjligt, erbjuda ett relevant och aktuellt utbud av kulturprogram för vuxna.**

14. Avslutning

Snabba samhällsförändringar ställer krav på biblioteket och dess roll i samhället har blivit än viktigare. Biblioteken ska kunna erbjuda fullgod service och vara lyhörda inför medborgarnas behov.

Den digitala utvecklingen ställer krav på ny teknisk utrustning och nya tekniska lösningar. Det är viktigt för biblioteken att säkerställa att kompetensen finns hos personalen för att kunna handleda och utveckla medie- och informationskunnigheten.

I flera av de senaste årens stora internationella undersökningar där man mäter läsförmåga har Sverige halkat efter resultatmässigt. God läsförmåga och digital delaktighet är grundläggande för ett demokratiskt samhälle. En av de viktigaste uppgifterna för samtliga bibliotek i Umeå är därför att bidra till att utveckla medborgarnas språkliga och digitala kompetens.

15.Förteckning över styrdokument

Barnkonventionen, FN:s konvention om barnets rättigheter

<https://unicef.se/barnkonventionen/las-texten#full>

Bibliotekslagen (SFS 2013:801)

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/sfs_sfs-2013-801/

Demokratis skattkammare, förslag till en nationell biblioteksstrategi

<https://www.regeringen.se/49ebc7/contentassets/e3eb21f1124e46a2b97db34e4fef432b/demokratis-skattkammare---forslag-till-en-nationell-biblioteksstrategi>

Främja läsning, Kulturrådets handlingsprogram för läsfrämjande 2019

<https://www.kulturradet.se/publikationer/handlingsprogram-lasframjande/>

Kulturpolitiskt program för Umeå kommun

<https://umea.se/download/18.2b39870a12b55e057578000379/1361887564706/Kulturpolitiskt+program++100608.pdf>

Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk (2009:724)

https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/lag-2009724-om-nationella-minoriteter-och_sfs-2009-724

Läsa för livet (prop 2013/14:3), nationella mål för litteratur och läsfrämjande

<https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2013/09/prop.-2013143/>

Riktlinjer för skolbiblioteksverksamhet, Umeå kommun

<https://intranet.umea.se/verksamheternasegnasidor/utbildning/gemensamt/ledningochstyrning/styrdokumentforochgrundskola.4.5609f9ed127aad1578c800013519.html>

Skollagen (SFS 2010:800)

http://www.riksdagen.se/sv/Dokument-Lagar/Lagar/Svenskforfattningssamling/Skollag-2010800_sfs-2010-800/